

Οδός Κουτσερόφσκη ή μήπως Βυρσοδεψών;

Μια πρώτη ιστορική ανάγνωση της σημερινής οδού Βοσπόρου με αφορμή το 34ο κυνήγι θησαυρού

Του ΓΡΗΓΟΡΗ ΠΑΠΑΔΟΠΕΤΡΑΚΗ

Ένα ακόμη κυνήγι θησαυρού, το 34ο, πέ-
ρασε στην ιστορία, χαρίζοντας στιγμές χαλά-
ρωσης και κεφιού στους συμμετέχοντες του.
Αναμφισβήτητα ο θεσμός αυτός, πέραν των
εύθυμων στιγμών που χαρίζει, είναι μία πρώ-
της τάξεως ευκαιρία για περιπλάνηση στο
Ρέθυμνο του χθες.

Σ' έναν από τους γρίφους του φετινού κυ-
νηγιού οι συμμετέχοντες οδηγήθηκαν στο
μέσον περίπου της σημερινής οδού Βοσπό-
ρου. Σύμφωνα με γνωστές αναφορές, στο
σημείο αυτό τοποθετείται η άλλοτε οδός
Κουτσερόφσκη, μία από τις πρώτες ονοματο-
δοτημένες οδούς του Ρεθύμνου. Το εν λόγω
οδώνυμο αναφέρεται στο λοχαγό μηχανικού
των Ρωσικών αυτοκρατορικών στρατευμά-
των Ευγένιο Κουτσερόφσκη. **(Φωτ. 1)**

Ο Κουτσερόφσκη υπήρξε σημαντικός πα-
ράγοντας στα δύο πρώτα χρόνια της Ρωσι-
κής κατοχής μιας και, με την ανάληψη της
εξουσίας από τους Ρώσους, τον Οκτώβριο
του 1898 διετέλεσε πρόεδρος της πόλης.
Ουσιαστικά, επρόκειτο για αξίωμα ανώτερο
του τότε δημάρχου Γ. Αληγιατζιδάκη. Το
δύσκολο όνομά του λοχαγού συχνά παρερ-
μηνευόταν από τους ντόπιους. Ακόμη και σε
επίσημα έγγραφα της εποχής καταγραφόταν
ως Κουτσερόφσκη, Κοζορόφσκη κ.α. Κατά
τη διάρκεια της μικρής του θητείας ως πρό-
εδρος πραγματοποιήθηκαν σημαντικά εξω-
ραϊστικά έργα στην πόλη, τα οποία πολλές
φορές δεν άρεσαν στους Ρεθεμνιώτες της
εποχής. Ένα τέτοιο έργο ήταν η αποψίλωση
των σαχισιών της πόλης που του έδωσε το
προσώνυμο «Κοψωκιάσκι».

Ο Κουτσερόφσκη στην πραγματικότητα
ήταν ο ένας από τους μόλις τρεις εν ενεργεία
και εν ζωή Ρώσους αξιωματικούς, του οποίου
το όνομα δόθηκε ως οδώνυμο σε κάποιο ση-
μείο της πόλης. Οι άλλοι δύο ήταν ο αρχηγός
των Ρωσικών δυνάμεων ναύαρχος Σκρυδλώφ
και ο διοικητής του τμήματος Ρεθύμνου συ-
νταγματάρχης Ντε Χιοστάκ. Τα ονόματα των
δύο ανωτέρων αξιωματικών δόθηκαν σε κε-
ντρικότερες πλατείες της πόλης.

Συγκεκριμένα στην πλατεία που βρισκόταν
έξω από το διοικητήριο και στην προκουμαία
αντίστοιχα. Γιατί άραγε στην περίπτωση του
Κουτσερόφσκη να αφιερώθηκε ένα ταπεινό
στενάκι; **(Φωτ. 2)**

Αξίζει να σημειώσουμε παρενθετικά ότι οι
οδοί της πόλης του Ρεθύμνου έως το 1898
δεν είχαν ονομασίες. Μέχρι τότε ο προσδιο-
ρισμός μιας περιοχής ή ενός ακινήτου γινό-
ταν από την επίσημη ονομασία της συνοικίας
στην οποία ανήκε. Τον Οκτώβριο του 1898
ένα από τα πρώτα μέτρα που εφήρμοσε η
ρωσική διοίκηση, στην προσπάθεια εκσυγ-

Φωτ. 1. Ο πρόεδρος της πόλης Ε. Κουτσερόφσκη στο κέντρο πλαισιωμένος από το δήμαρχο Γ. Αληγιατζιδάκη και τον πάρεδρο Δ. Λεφάκη (αρχείο Ε. Σπαντιδάκη)

χρονισμού του Ρεθύμνου, ήταν η ονομα-
τοδοσία όλων των οδών της πόλης. Είναι
προφανές ότι οι ονομασίες που επιλέχσαν
ήταν κυρίως ρωσικής επιμόρφωσης και πρωτο-
βουλίας καθώς πολλές από αυτές αναφέρο-
νταν σε ρωσικούς ενδιαφέροντος σημεία και
πρόσωπα. Δεν έλειπαν όμως ονομασίες γενι-
κότερου χριστιανικού ενδιαφέροντος και σε
πιο σπάνιες περιπτώσεις οθωμανικού.

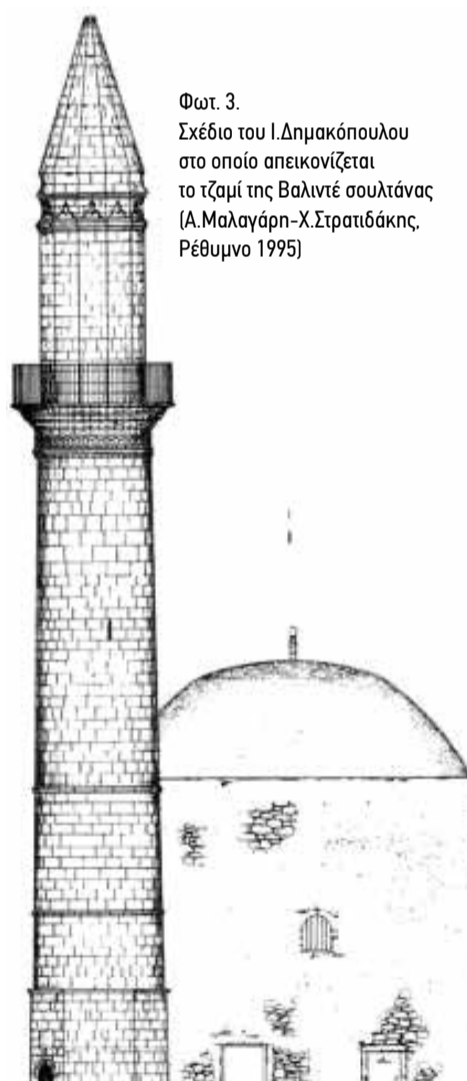
Εκτός από τα «άσχετα» οδώνυμια Ρωσι-
κής ή άλλης επιμόρφωσης, σε αρκετές οδούς
επιλέχσαν ονομασίες οι οποίες είχαν άμεση
σχέση με το συγκεκριμένο σημείο τοποθέ-
τησής τους. Χαρακτηριστικά παραδείγματα
αποτελούν η οδός Αγίας Βαρβάρας και η
οδός Αγίου Γεωργίου (Γρότα) μπροστά από
τις αντίστοιχες εκκλησίες, η οδός Τειχών στη
θέση των άλλοτε τειχών της πόλης, η οδός
Σχολείων μπροστά από τα Οθωμανικά σχο-
λεία, η οδών Φυλακών πίσω από τις φυλακές
της «Λεμονές», η οδός Σιδηρουργών στην
περιοχή που υπήρχαν τα «χαρκιάδικα», η
οδός Βαφρών αντίστοιχα κ.ο.κ.

Σε όλες αυτές τις εναρμονισμένες με το
χώρο ονομασίες εντύπωση προξενεί η οδός
Βυρσοδεψών καθώς και η χωροθέτηση αυ-
τής. Ο Γ. Σπανδάγος στη μελέτη του για την
πρώτη ονοματοδοσία των οδών της πόλης
την τοποθετεί λανθασμένα στην σημερινή
οδό Μελχισεδέκ. Αναμφίβολα όμως η θέση
αυτής της οδού, όπως προκύπτει από αρχαι-
κές πηγές, συμπίπτει με την σημερινή οδό

Βοσπόρου και όχι με την οδό Μελχισεδέκ.
Γιατί όμως μια οδός εντός των τειχών της
πόλης να πάρει την συγκεκριμένη ονομασία;
Τα βυρσοδεψεία του Ρεθύμνου, σύμφωνα
με τα όσα γνωρίζουμε μέχρι σήμερα, στην
πλειονότητά τους βρίσκονταν εκτός των
τειχών της πόλης και μάλιστα σε αρκετή
απόσταση από αυτά. Η βυρσοδεψεία, όπως
έχουμε αναφέρει ξανά, ήταν μια ρυπαρή
και δυσώδης δραστηριότητα. Είναι δυνα-
τόν τέτοιες επιχειρήσεις να λειτουργούσαν
τόσο κοντά στην κεντρική πύλη της πόλης
του Ρεθύμνου; Και όμως είναι δυνατόν. Και
όμως λειτουργούσαν βυρσοδεψεία σε διά-
φορα σημεία εντός της πόλης τουλάχιστον
έως τις αρχές του 20ου αιώνα! Μεμονωμένες
αναφορές έχουν εντοπιστεί για επιχειρήσεις
που βρίσκονταν στην βόρεια πλευρά της πό-
λης καθώς και στη συνοικία Τσίτσος. Καμία
αναφορά πάντως, πλην της ίδιας ονομασίας
της οδού Βυρσοδεψών, δεν έχει εντοπιστεί
μέχρι σήμερα στην περιοχή που οριοθετούσε
ο συγκεκριμένος δρόμος. Η δοθείσα ονομα-
σία ωστόσο δεν μας αφήνει πολλά περιθώρια
αμφιβολίας για το ότι, έστω και παλαιότερα
του 1898, λειτουργούσαν βυρσοδεψεία στο
συγκεκριμένο σημείο. Παρόλα αυτά πολλά
ερωτηματικά συνεχίζουν να υπάρχουν για
το πώς είναι να δυνατόν να επετράπη η λει-
τουργία έστω και ενός βυρσοδεψείου στην
εν λόγω περιοχή.

Ο μικρός αυτός δρόμος φιλοξενούσε ένα
μεγάλο μνημείο των Οθωμανών της πό-
λης και συγκεκριμένα το Τζαμί της Βαλιντέ
Σουλτάνας **(Φωτ. 3)**. Η παρουσία και μόνο
του τεμένους αυτού λογικά θα απέτρεπε τη
λειτουργία ρυπογόνων επιχειρήσεων, όπως
ήταν τα βυρσοδεψεία, να λειτουργούν πλάι
του. Εκτός του τζαμιού, σε βακούφικο μα-
γαζί στους αρ.5 & 7 παραπλεύρως του τε-
μένους είχε την έδρα του ειδικό γραφείο
του εβκαφείου Ρεθύμνου το οποίο υπήρχε
εκεί πολύ πριν την ονοματοδοσία της οδού.
Η ίδια υπηρεσία λίγο αργότερα ουσιαστικά
μετονομάστηκε σε Διεύθυνση Μουσουλμανι-
κών και Θρησκευτικών Ιδρυμάτων Ρεθύμνου
(Δ.Μ.Θ.Ι.Ρ) και ως κύρια αρμοδιότητά είχε τη
διαχείριση όλης της βακούφικης περιουσίας
καθώς και των τζαμιών και των τεκέδων της
πόλης. Η εξουσία που είχε η συγκεκριμένη
υπηρεσία ήταν πολύ μεγάλη και τα στελέχη
που απάρτιζαν τη διοίκησή της είχαν υψηλό
κύρος στην τοπική κοινωνία. Μάλιστα κάποια
στελέχη εξ αυτών διέμεναν στο συγκεκριμένο
δρόμο **(Φωτ. 4)**. Ενδεικτικά αναφέρουμε
τον γραμματέα του εβκαφείου Ιβραήμ Πε-
ρισσάκη ο οποίος διέμενε στον αρ. 9. Αρκεί
μόνο να αναλογιστούμε ότι τα περισσότερα
κτίσματα μέσα στην πόλη ήταν βακούφικα,
για να καταλάβουμε τη δύναμη της υπηρε-
σίας αυτής. Πώς ήταν λοιπόν δυνατόν και
σε αυτήν την περίπτωση να λειτουργούν
πλάι της ταπεινές και δυσώδες επιχειρήσεις;

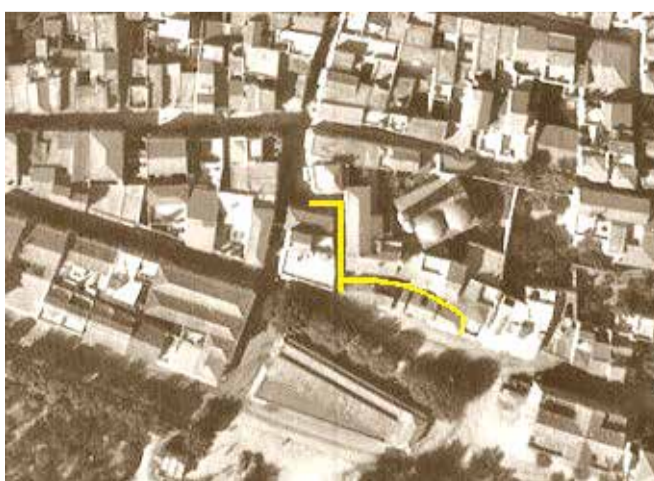
Την απορία αυτή ενισχύ-
ει και το δημοσίευμα της
τοπικής βραχύβιας εφη-
μερίδας «Ελευθερία» τον
Αύγουστο του 1907, που
μεταφέρει την είδηση για
αδειοδότηση δημιουργίας
βυρσοδεψείου εντός της
σημερινής οδού Αρκαδίου.
Ο συντάκτης της εφημε-
ρίδας εμφανώς απορεί για
το πώς είναι δυνατόν να

Φωτ. 3. Σχέδιο του Ι. Δημακόπουλου στο οποίο απεικονίζεται το τζαμί της Βαλιντέ σουλτάνας (Α. Μαλαγάρη-Χ. Στρατιδάκης, Ρέθυμνο 1995)

Φωτ. 2. Η πλατεία Σκρυδλώφ επί κρητικής πολιτείας (ταχυδρομική κάρτα του Ρεθυμνίου εκδότη Γ. Δερμιτζάκη)

Φωτ. 4. Η οδός Βοσπόρου από ψηλά. Τμήμα αεροφωτογραφίας του 1940 (αρχείο ΕΚΧΑ)